

agemus inprimis de usura in genere, deinde de usura, quae reperitur in cambiis, tertio de ea, quae reperitur in venditione ad tempus et in emptione, anticipata solutione. Ad haec enim capita reduci possunt frequentiora negotia mercatorum Januensium. Quibus demum de remediis, quibus usura extirpari possit, aliquid addemus.

De usura autem dicemus 1° quid sit; 2° an sit peccatum; 3° si est peccatum, an sit peccatum, quia prohibitum, vel potius prohibitum, quia peccatum; hoc est, an usura sit mala, quia prohibita solum lege positiva, an etiam sit contraria legi naturae; 4° quale peccatum sit et quam nocivum; 5° qui sint communes casus, in quibus videtur usura esse et non est; 6° qui sint rarus casus magis communes, in quibus reperitur usura.

Quoad primum igitur usurae nomen duo significat; aut enim est lucrum ex mutuo principaliter intentum, aut est actus, quo tale lucrum acquirimus vel speramus.

Caput V. Definitio usurae.

9. Accipiendi igitur usuram pro actu, potest sic defini: Usura est, aliquid ultra sortem accipere vel sperare ob mutuum. In qua definitione verbum *accipere* ex veteri testamento est deductum, verbum vero *sperare* ex novo. Quia enim lex vetus pro ratione illius rudis temporis et crassi populi manum praesertim cohibebat, ideo *acceptio* in veteri testamento prohibetur, dicente Domino: „Non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.“¹ Et rursus de justo ait Ezechiel: „Ad usuram non accommodavit et amplius non accepit.“² et infra: „Si genuerit filium . . . ad usuram dantem, et amplius accipientem.“³ Quia vero novum testamentum cohibet praesertim animum, ideo etiam ipsam *spem* prohibet, Christo dicente: „Mutuum date, nihil inde sperantes.“⁴ Ut enim, lege dicente: „Non occidas.“ Christus etiam iram vetuit,

¹ Lev. 25. 37.

² Ezech. 18, 10, 13.

³ Ezech. 18. 8.

⁴ Luc. 6, 35.

ita lege prohibente acceptionem alicujus rei ultra sortem, evangelium etiam ipsam *spem* et deliberatum desiderium prohibet.

10. In „acceptioe“ autem, quae hac definitione ponitur, intelliguntur omnes actus mali exteriores, qui in hac re interveniunt, quales sunt non solum acceptio ipsa lucri, sed exactio et pactum de usura danda, et mutuatio ipsa ob lucrum ex mutuo. Qui enim ita mutuatur vel pactum facit vel exigit vel accipit, usurarius externus est, sicut, qui solum sperat, usurarius mentalis est. Verbum enim sperandi *spem* deliberatam significat, et non motum quendam repentinum et minus voluntarium.

Ob mutuum autem dicitur, quia, ut sit usura, opus est, ut ex mutuo et non ex benevolentia vel amicitia vel gratitudine vel liberalitate aliquid speret vel accipiat. Tunc autem lucrum accipitur vel speratur ob mutuum, quum finis mutui est ipsum lucrum, et non solum causa quaedam impulsiva, quales solent esse distributiones, quae horis statutis dantur clericis; licet enim, si non essent illae distributiones, clerici, etiam timentes Deum, non interessent divino officio horis illis statutis, tamen finis illorum, si Deum timent, est divinus cultus. Ita etiam potest quis citra usuram impelli ad mutuandum, modo finis non sit illud lucrum, sed proximi charitas vel ejus benevolentia. Quod tunc evenit, quando, qui mutuatur, videt in corde suo et coram Deo, quod non habet lucrum illud tamquam finem, licet fortasse sine illo non mutuetur, et quando videt, se id velle non ex mutuo, sed (ut dictum est) ex liberalitate vel gratitudine vel benevolentia. Quod etiam alio exemplo manifestari potest. Si enim quis decrevisset, domi manere, et postea invitatus ab amico iret ad sacrum, clarum est, quod amicus non esset finis illuc eundi, sed causa tantum impulsiva. Qui igitur ita mutuatur ob lucrum, alias non mutuaturus, sicut ite ad sacrum ob amicum, alias non iturus, non committit usuram, quia non accipit vel sperat lucrum ob mutuum. Est autem mutuum aut res ipsa mutuata, aut est actio ipsa et contractus, quo quis

rem, quae usu consumitur, in alterius dominium transfert cum onere post aliquid tempus reddendi aequale.

Ex dictis igitur constat, illum esse usurarium, qui mutat vel facit pactum, vel exigit vel accipit aliquid ultra sortem intentum ex mutuo. Usuram vero esse vel lucrum ipsum ex mutuo principaliter intentum, vel actum ipsum jam dictum mutuandi.

Et haec de primo considerando, hoc est de usurae definitione.

Caput VI. Usuram vetitam esse lege tum divina tum humana.

11. Quoad secundum vero, quo quaeritur, an usura sit peccatum, respondendum, quod, si usura pro lucro ipso accipitur (juxta illud Ezechielis: „Si usuram et superabundantiam non acceperit“), manifestum est, eam non esse peccatum. Si autem accipiat pro actu ipso mutuandi ob lucrum, vel lucrum exigendi, accipiendi vel sperandi, est plane peccatum. Quae quidem exemplo manifestari possunt. Nam ut concubina non est peccatum, sed concubinum habere et illa abuti, ita etiam lucrum usurarium peccatum non est, sed ejus abusus.

Quod autem usura, hoc secundo modo accepta, peccatum sit, ex eo patet, quia lege divina et humana prohibetur.

12. Et quoad legem quidem divinam, quia suavior et ordinate procedit, initio populo rudi et inter gentiles versanti, qui immanes usuras exercebant¹, non statim prohibuit omnimode usuram; sed, quantum ex textu intelligere possumus, prohibuit usuram a fratribus pauperibus extorquere. Sic enim dicitur: „Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi . . . non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes,² et alibi: „Si attentatus fuerit frater tuus et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti. Time Deum

¹ Ms. H. *exercebant*.

² Exod. 22, 25.

tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.“¹ In Deuteronomio autem, longe post Exodum et Leviticum scripto, prohibetur usura, quae fit non solum cum fratre paupere, sed etiam cum quocunque fratre; permittitur tamen, ut cum alieno, id est gentili, fieret; sic ad tempus Domino dispensante ob populi illius duritiam et gentilis punitionem. Sic ergo ibi dicitur: „Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno; fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.“² Tempore autem prophetarum posteriorum, jam magis diffuso Domini lumine et populo minus immaturo, Domino clarius innuente declaratum est, usuram cum quovis homine commissam de se peccatum esse, nisi de Domini (ut dictum est) dispensatione fuisset illi populo ad tempus indulta. Quum enim quaereret David: „Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?“ inter alia respondet: „Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit.“³ Ezechiel quoque inter officia necessaria juste connumerat, ad usuram non accomodare, et amplius non accipere, sicut inter iniquitates hominis impii ad usuram dare, et amplius accipere ponit.⁴ Dominus autem, mundo jam maturo, per se ipsum dignatus est omnem usuram, etiam quae sola mente fit, prohibere. Sic enim ait: „Mutuum date nihil inde sperantes.“⁵ In qua sententia non videtur praecipere, ut mutuemus etiam ipsam rem⁶ non sperando; id enim donare esset potius quam mutuare; sed quia lex, ut dictum est, prohibet, usuram et superabundantiam accipere, Dominus etiam ipsam spem prohibet, ut jam diximus.

13. Lege quoque canonica usura prohibetur multis in locis. Prius enim prohibita est clericis, ut patere poterit legenti

¹ Lev. 25. 35. 36.

² Ps. 14. 1. 5.

³ Luc. 6. 35.

⁴ Deut. 23. 19. 20.

⁵ Ezech. 18. 8. 12.

⁶ Rem deest in Ms. II.

distinctionem 47. Gratiani, et quæst. 4. causæ 14. ejusdem; ibi enim a diversis conciliis et decretis prohibetur clericis usura, jubenturque excommunicari et deponi, si non abstinerint. Posterioribus autem decretis etiam laicis prohibita est, ut patet distinct. 46. cap. Seditiosarios¹ et cap. Ne hoc;² et extra de usuris cap. Quia in omnibus;³ et de usura lib. 6. cap. Usurarum⁴ et cap. Quamquam.⁵ In quibus, ut aliis locis variis, poenis mulctatur usurarius. Nam infamia punitur, et communione et oblatione et sepultura privatur, et facultate etiam condendi testamentum, ni restituat vel cautionem faciat de restituendo.

14. Lege etiam civili prohibentur quædam immanes usurae; velut improbum foenus usuras usurarum extorquens, et usuram centesimam, quæ 12 pro quovis 100 quotannis exigit. Reliquas autem minores usuras permittit Justinianus; neque solum permittit, ut meretrices juste permittantur, sed etiam lege sancit, ut exigantur vel solvantur. In quo merito reprehenditur a quibusdam theologis, quia hujusmodi statuta, in legem divinam militantia, iniqua sunt nec legis nomine digna. Ideo merito improbat in concilio Viennensi, ubi etiam definitur, usuram peccatum esse, sic dicente concilio: „Sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras, non esse peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum.“⁶

Caput VII. Usuram vetitam esse lege naturali.

15. Est autem usura prohibita, quia peccatum est et contra legem naturæ pugnans. Quod variis rationibus ostendi potest. 1° Quia in lege veteri prohibetur, ut dictum est, et concilium Nicaenum contra legem divinam usuram esse dicit, ut patet ex distinctione 47. cap. Quoniam,¹ manifestum est, illam prohibitionem scripturæ non spectare ad judicia vel caeremonias, sed moralem esse, et

¹ Est c. 8. distinctionis 46. ² C. 8. qu. 4. causa 14.

³ C. 3. (V. 19).

⁴ C. 1. (V. 5).

⁵ C. 2. (V. 5).

⁶ C. un. De usuris lib. V. tit. 5. in Clem.

ideo usuram lege naturæ prohibitam. Ideo Aristoteles hæc lege instructus, usuram vituperabilem dicit et odiosam et maxime præter naturam, quod nummum, natura sterilem, nummos parere faciat.² Ob quod foenus dicitur latine, græcè *νίζος*, partus. Ut enim D. Basilius ait: „Usura pecuniam parit cum dolore solventis, cujus viscera quasi a viperis roduntur. Sic autem usura est omnibus animantibus monstruosior, quod hodie nata parere incipit, nec unquam parere desinit, quum tamen animalia, quæ cito pariunt, cito etiam parere desinunt, et filii parentibus cessent patres.“³ Idem Basilius ait: „Adjunt, lepores simul parere et educare ac superfoetare; etiam foeneratoribus pecuniae simul dantur ad usuram et generant et subnascuntur.“⁴ Hebraei autem illam morsum appellant, quod proximum contra jura naturæ laedat et mordeat, quum tamen naturæ et rationi consentaneum sit, membrum sine pretio communicare, sicut natura et ratio mutuum adinvenit, ut mutuo accipienti beneficium fieret. Ideo præter naturam est, eum mutuo laedere, sicut etiam est, ita pecunia abuti, quia est ultra ejus primum et secundarium finem. Ut enim primum vini usus est, eo uti ad potum, secundarius, id vendere, ita primum usus pecuniae est servire commutationi necessariae rei familiari vel publicæ, secundarius autem servire negotiationi ad lucrum tendenti. Præter naturam autem est, ea abuti, ut pecuniam pariat. Unde et usura dicta est, quasi nimius et innaturalis rei usus.

16. 2° Videtur præterea, usuram esse contra naturam, quia est contra justitiam commutativam, quæ aequalitatem exigit inter datum et acceptum. Usurarius enim hæc aequalitatem tollit. Nam quum 100 exempli gratia dederit, 100 et 10 exigit. Illa ergo 10 superabundantia injuste et inaequaliter exigit, quia nihil est, pro quo reddantur. Non enim redduntur pro usu illorum centum, quia

¹ C. 2. dist. 47. ex Conc. Nicaeni can. 17. Cf. Hefele Concilien-geschichte 2. edit. I. 421.

² Arist. Polit. I. I. c. 3.

³ Basil. hom. 1. in ps. 14. n. 3. Migne P. G. 29. 273.

⁴ Ibid. n. 3.

hoc ipso, quod mutuata sunt, qui mutuo accepit factus est illorum dominus, et ideo iniquum est, pro usu rei suae ab aliquo quidquam extorquere; deinde quum illa reddit 100, reddit usum ipsorum 100. Ut enim, qui mutuo dat, ad usum dat id, quod mutuatur, ita etiam, qui mutuum reddit, ad usum reddit; et ut iniquum esset, panem justo pretio vendere, et iterum aliquid pro ejus usu exigere, quia simul cum pane emptus est ejus usus, ita etiam iniquum est, pecuniam mutuare, et pro usu aliquid exigere, quia ad usum mutuata est; est enim perinde, ac si eadem merces bis venderetur, semel scilicet pro 100, et iterum pro 10. Neque dici potest, reddi illa 10 quia mutuum privavit se usu suarum pecuniarum; ex illa enim privatione nec damnum incurrit nec lucrum illi cessat, ut supponitur, sed tantum commodum illi, qui mutuo accipit, obvenit sine damno mutantis; ideo ei vendi non debet, et privatio usus nihil valet. Sed nec redduntur illa 10, quia 100 mutuata fuerunt instrumentum industriae ad lucrum; quia licet sint instrumentum, ipso tamen usu consumuntur; ideo non valent plus quam 100 alia. Licet etiam sint instrumentum, vi tamen mutui facta sunt ipsius mutuo accipientis; ideo illi, et non mutantis, debent lucrari; iniquum enim esset, si quis mutuaret instrumentum fabrilis, velle lucrari ex usu ejus, et insuper velle aliud instrumentum aequae pretiosum; quamvis liceat locare instrumentum suum, et retento ejus dominio justum pretium pro usu accipere.¹

Sed nec exiguntur illa 10 ob commodum vel lucrum ipsius mutuo accipientis, quia saepe ita accidit, ut inde non lucretur; et, si accidit, lucrum ex industria sua et pecunia sua per mutuum facta oritur, et ideo sibi proficere debet. Sed nec exigi debent illa 10 pro fructu ipsius pecuniae mutuatae, quia pecunia non parit. Nec ratione expectationis, quia sat est, aequale post praefixum tempus reddere, et bis vendi non debet; nec potest, quia praesens commune est omnibus, nec pro illo tantum fit mutuum,

¹ Exponit praefatio, quare haec omnia et quae sequuntur („pecunia non parit“ etc.) ad tempora nostra simpliciter applicari nequeant.

praeteritum autem et futurum non sunt, ideo nec vendi possunt.

17. 3° Demum videtur usura esse contra naturam, quia contra eam regulam militat: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Et saepius gravatum amplius gravat. Si enim quis 100 accipiat ab usurario et totidem, quae alii debebat, solvat, recedet plus gravatus, utpote debens 100 et 10.

Denique licet ratio ipsa non convinceret, sufficere deberet christiano, quod Deus omnium rerum Dominus vult gratis mutuum fieri. Ut enim impudens esset thesaurarius regis, qui nollet juxta voluntatem regis pecunias regias dispensare, ita impudens est christianus, qui, se cognoscens dispensatorem, non mutuatur gratis juxta Domini voluntatem dicentis: „Mutuum date, nihil inde sperantes.“

Caput VIII. Quam noxia usura sit.

18. Non solum usura peccatum est, sed grave peccatum. Quod videri potest ex nocentibus privatis et publicis, quae tum animis tum corporibus ex ea oriuntur.

Et quoad privata, nocet in primis animae usurarii, quia peccato usurae inficitur, quod latrocinio a Domino comparatur, ipso dicente ad nummularios: „Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.“¹ Quinimo usurarius fure et latrone est pejor, quo magis eo est assiduus et familiaris, et ita sagax, ut etiam volenti vestes auferat, quas loco pignoris accipit et tandem usurpat; est enim ut teredo tactu quidem mollis et blandus, sed dente acutissimo terebrans et rodens substantiam. Nocet etiam animam avaritia pollendo plus quam alia exercitia. Agricolae enim et artifices et licite negotiantes et milites et sapientes, quia cum labore et periculo substantiae lucrantur, non possunt divitias ita amare multum, quas tot amaritudinibus respersas vident; usurarius autem, qui sine labore, tantum dormiens quantum vigilans, lucratur, tantum diebus festis ac non

¹ Mat. 21. 13.

festis, suavissimas reputat pecunias, et illis sine freno et modo inhiat; ut de illo merito dictum sit a Magno Basilio: „Canes accipientes mansuefiunt, foenerator accipiens amplius irritatur; et quia avaritiam sequitur superbia et vanitas et luxuria et gula et omne malum, merito dictum est: „Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam“¹ Nocet etiam usura privatis bonis, quia, Deo ita permittente et ordinante, etiam alia juste parta solet consumere, scriptura dicente: „Ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt“² et rursus: „Custoditur justo substantia peccatoris“³ et alibi: „Vae qui congregat avaritiam malam domui suae . . . et liberari se putat de manu mali“⁴ et iterum: „Qui coacervat divitias usuris et foenore liberali, in pauperes congregat eas“⁵

19. Nocet etiam usura publico, tum quia impedit negotiationem, quae publico prodest, dum multos artifices habet occupatos suis meritis, multos etiam ministros; quae prodest principibus, quibus solvit vectigalia, et provinciis, quibus vel copiam rerum vel pecuniam affert. Quae bona omnia e medio tollit usura, quia usuris vacans sibi solus prodest, paucos occupat ministros, pauciores artifices, et quum omnibus noceat, nulli prodest. Est etiam causa penuriae, tum quia usurarii non libenter mutant pauperibus, qui terram colunt, et ideo agri saepe incolti manent, tum etiam quia artifices et mercatores, ad usuram accipientes, carius merces vendunt.

Remanent etiam multi otiosi, dum ex mutuo dato vel accepto vivunt. Pignora etiam consumuntur et alio vendenda mittuntur. Ex quo etiam penuria consequitur. Nascuntur etiam discordiae in civitatibus ex invidia et odio pauperum erga divites, praesertim si ab eis expoliati sunt. Nocet etiam publico in hoc, quod multos involvit culpa et poena usurae: utpote haeredes et legatarios, domesticos recipientes ab eis dona vel salaria, mutuantes eis, eos absolventes, elemosynas vel oblationes ab eis susci-

¹ Ps. 100, 5.² Prov. 13, 22.³ Prov. 28, 8.⁴ Job. 15, 34.⁵ Habac. 2, 9.

pientes, vel sepelientes, locantes eis domos, sustinentes eos in suis terris, statuta in eorum favorem facientes, vel facta servantes, tutores, eos sepelientes, notarios, testes, pararios, ministros, socios, officiales, fiventes etc.

20. Solet quoque Dominus flagella sua immittere usurariis populis, dum aqua vel igni vel bello vel peste in eos saevit. Unde David dicit: „Praecipita, Domine, divide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate; die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia; et non deficiet de plateis ejus usura et dolus“¹ Solet etiam Dominus hujusmodi usurarios infamia punire et eos publico odio et irrisione exponere. Quibus illud Salomonis convenit: „Qui relinquunt iter rectum et ambulant per vias tenebrosas; qui laetantur, quum male fecerint, et exultant in rebus pessimis; quorum viae perversae sunt et infames gressus eorum“² Insipientia ergo et blasphemia est, asserere, respublicas sine usura durare non posse. Quum enim Deus velit civitates usque in finem manere, si sine usura permanere non possent, procul dubio usuram non prohibuisset, falsoque promississet: „Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis“³ Quod experientia docuit primaevos christianos et docet quotidie vere credentes.

Vanum est ergo dicere, quod non inveniretur, qui mutaret, saltem non commode inveniretur; quia ubi prohibita esset mutatio usuraria, inveniretur gratuita; et praestaret, quod quaerens mutuum, ut otietur vel luderet vel cupide et injuste negotiaretur, non inveniret; pro aliis autem, qui vere egerent, posset constitui pietatis mons; et praestaret pauca ob hanc causam, quam tot mala ex usuris orta perpetui.

Caput IX. Casus, qui videntur usurarii et non sunt.

21. Quia ex rei definitione juxta Aristotelis doctrinam pendet solutio quaestionum, quae oriri possunt de re

¹ Ps. 54, 10—12. ² Prov. 2, 13—15. ³ Luc. 12, 31.